

EOÜ KROONIKA

Birdwatch 2000

Igasügisene vaatlus – sedapuhku üle-euroopaline – oli 30. septembril ja 1. oktoobril ning ilm oli Eestis selleks igati mõnus. Väga paljud sisemaised vaatlejad kurtsid küll linnuelu üleüldist loidust just sel nädalavahetusel – veel reedel olnud tiivuliste askeldamist hoopis rohkem. Seevastu läänerannikul nähti hiiglaslikke linnuhulki. Eriti arvukalt kohati metsvinte (enam kui 80 tuhat), viupartete (üle veerandsaja tuhande) ja 2000. a. sügise ülirohkeid invasioonikülalisi sabatihaseid (17 tuhat). Paraku jäi paar suurt oodatud ja ka lubatud vaatlusnimekirja EOÜ kontorisse saabumata, muidu oleksid need ja muudki arvud arvatavasti omajagu kopsakamad.

Saadud nimekirjade koostamisel löi kaasa vähemalt 217 vaatlejat, suuremad seltskonnad käisid väljas tavapäraselt Läänemaal ja Tartus, aga ka Järva- ja Ida-Virumaal, hästi palju üksiknimekirju tuli Pärnu kandist, kooliõpilastega mindi välja kõige enam Tartus, Pärnu- ja Järvamaal.

Üldine liiginimistu tuli 10 liigi võrra lühem kui sügisel 1999 – kokku 152 liiki. Üks vaatleja väitis end näinud olevat kokku 108 liiki, aga andmeid saime temalt 62 nähtud liigi kohta; 91 liigiga nimekirjast “avalikustati” vaid paarkümmend... Kolm pikimat saabunud nimekirja on ootuspäraselt kõik ranna-aladelt: **Tarvo Valker** koos kaaslastega sai Läänemaal ning **Katrin Alamets**, **Henn Pärnamets** ja **Rein Nellis** Saaremaal kokku 82, **Tenno Laur** Pärnus 81 liiki. Sisemaal kogusid **Olev** ja **Mihkel Merivee** ning **Rein Mikk** Valgamaal 69-liigilise nimistu, tallinlased **Aarne** ja **Eet Tuule** Harjumaal 58 ja mitmes erinevas vaatluseltskonnas aktiivselt tegutsenud Tartumaa koolipoiss **Kris Voog** 57 liiki.

*****

Muid sügisese ja talviseid sündmusi ja ettevõtmisi

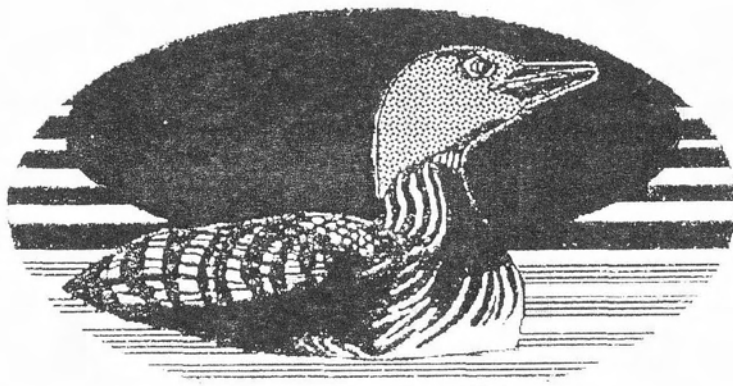
Ammuoodatud suursündmus oli **13. oktoobril 2000**: Baeri majas esitleti Andres Kalamehe koostatud raamatut “Tähtsad linnualad Eestis”. See trükkis põhineb kümnete inimeste aastatepikkusel tööil ja selles esitatakse ülevaade rahvusvahelise tähtsusega linnualadest (rahvusvahelise lühendiga *IBA*, s. o. *Important Bird Area*) Eestis.

Tähtsate linnualade määratlemine on viimasel aastakümnel olnud maailma linnuorganisatsioonide ühenduse *BirdLife International* olulisemaid prioriteete. Erielse tähenduse sai linnuliikide ja -koosluste säilimiseks hädapärase miinimumina kaitset vajavate alade inventuur Euroopa kontekstis, sest Euroopa Liit tunnustab *IBA*-registrit ühe olulisima teadusliku alusena oma looduskaitsevõrgustiku *Natura-2000* loomisel. Eestis koordineeris *IBA*-tööd Eesti Ornitoloogiaühing, läinud aasta maist alates *BirdLife*'i täispartner.

Laialdane *IBA*-võrk on määratletud üle kogu Euroopa. Kuna *IBAd* moodustavad iga riigi pindalast suhteliselt väikese protsendi, siis on nende efektiivne kaitse täiesti reaalne. See annaks tõhusa panuse paljude linnuliikide ja elupaikade kaitseks Euroopas.

Euroopa Komisjoni keskkonnavoliniku Margot Wallströmi kinnitusele tuleks *IBAd* igal sobival juhul muuta riigi seadustele vastavateks kaitsealadeks; praegusel hetkel on aga tervelt 40 % Euroopa *IBAdest* kaitsemata. Sama nõue kehtib kahtlemata ka Eesti kui EL kandidaatriigi kohta, hetkel puudub Eesti 53 *IBAst* kaitse koguni 23-l, kuue *IBAd* kaitstust loetakse ebapiisavaks.

16. ja 17. detsembril istus Jänedal koos uue põhikirja järgi esmakordselt valitud EOÜ nõukogu. Kahepäevase *workshop*'i jooksul arutati ühingu töösuundi, sealhulgas liikmeskonna poliitika põhisuundumusi ja strateegiat lähemaks viieks aastaks ning peeti plaani lähiaastate tegevustiku üle.

2000. aasta lõpul võeti kontoris kokku "Suvepäevade küsitluslehe" "saak". Laekus 92 vastust, milles seniste kokkutulekute hindamise kõrval tehti suur hulk huvitavaid ettepanekuid. Mõnigi neist leiab tõenäoliselt rakendust juba eelolevatel EOÜ V suvepäevadel 7. ja 8. juulil Matsalu looduskaitseala keskuskes Penijõel.

Vastanute vahel loositi välja ka kolm helikasseti "Tiivulised solistid". Need said noorliikmed **Agne Kiviselg** ja **Alla Antson** ning **Arnold Haavasalu**.

Peeti ka kaks ettekandekoosolekut. **20. detsembril** tutvustas **Ülo Väli** uusi tulemusi suur-konnakotka pesitsusbioloogia uurimisel ja näitas jutule kinnituseks põnevaid videomaterjale nii suur- kui ka väike-konnakotkast. Kohal oli ka rohkesti kotkavideot üles võtnud Eesti loodusfilmi *grand old man* **Rein Maran**.

21.veebruari 2001 vaadati loodusvideot Islandist ja selle kauge saareriigi omapärasest linnuelust. Oma põgusa Islandi-reisi muljeid jagas **Toomas Jüriado**.

25.vebruaril tõmmati "Aasta linnu päeval" joon alla aasta 2000 aastalinnukampaaniale. Erakordsel "kolmenulliaastal" oli vaatluse all rahvuslind suitsupääsuke. Projektijuht Mati Kose kinnitusel oli osavõtt rõõmustavalt innukas - kokku saatis oma vaatlusandmeid ja ankeedivastuseid enam kui 200 inimest, nii ornitoloogiaühingu liikmeid kui ka muid loodusesõpru. Lähemalt saate projekti tulemustest lugeda nende samade kaante vahelt lk. 3-10.

Lisaks vaatluskokkuvõtete kuulamisele vaadati ka ühiselt Rein Marani suitsupääsukese-filmi ja loositi auhindu projektis osalenutele. Fortuuna tahtel said Lars Jonssoni määraja *Euroopa linnud* EOÜ liikmed **Margus Hindreus** Ediverest ja **Randar Türkel** Kundast ning **Terje Lillmaa** Obinitsast, kümnest linnuhäälekassetist "Tiivulised solistid" said EOÜ liikmed endale neli: need loositi **Viive Pallokile**, **Ellu Elkenile**, **Anneli Laasikule** ja **Küllli Urvikule**. Ülejäänud kuus auhinnasaajat olid **M. Blumfeldt**, **Kairi Kadarpiik**, **Linda Mäe**, **Elen Sarri**, **Arnold Schär** ja **Martin Tamm**.

Välja kuulutati ka aasta 2001 lind. Seegi on inimese põllumajanduslikust tegevusest suuresti sõltuv tiivuline – kiivitaja.

*****

24. detsembril 2000 lahkus surma läbi kauaaegne aktiivne EOÜ liige **Heinrich-Alfred Mitt**.

Kevadvaatlus 2001

Neljandal Ülestõusmispühade linnuvaatlusel 14.-15. aprillil lõi jubedale ilmale vaatamata kaasa sugugi mitte vähe inimesi – vaatlusnimekirju tuli Tartusse kontorisse 109. Päris mõtlemapanev on siiski asjaolu, et senisest neljast kevadvaatlusest vaid üks – mullune – on olnud soodsaates oludes. Äkki peaksime ilmajaamaga pikaajalise lepingu sõlmima!?

Koostööd tegime sedapuhku ajakirjaga *Loodus*, kelle korraldada oli ühisvaatlus Tallinnas Paljassaares (eestvedajatest üks küll meie oma ühingu nõukogu liige **Peep Veedla**). Neile kukkus kaela veel iseäranis paha ilm – aga see-eest võttis televisioon nad üles!

Kokku oli meie üritusel umbes 200 osavõtjat, üksjagu vähem küll kui näiteks eelmisel aastal. Nähti 164 liiki, mis on samuti tublisti vähem kui mullu, aga rohkem kui kahel esimesel kevadvaatluse aastal.

Pikimad nimekirjad tulid jälle Pärnumaalt: **Kaja ja Olev Kübar** ning **Maret ja Enn Vilbaste** said kirja 107, **Siret, Indrek, Jaak ja Üllar Tammekänd** aga 100 liiki. Tallinlaselt **Mati Salumäelt**, kelle vaatluskaaslaseiks isa ja poeg **Sven ja Erki Aun**, tuli ülipõhjalikult vormistatud vaatluskokkuvõtte 90 liigiga, Pärnumaal vaadelnud sakslastelt **Adrian Gerloffilt** ja **Tobias Dragonilt** ning veel ühelt Pärnumaa vaatlejapaarilt **Kersti Ojalt** ja **Aivar Sakalalt** 84 liigiga. Sisemaa pikim nimekiri – 64 liiki – saadeti sedapuhku Tartust, ühingu nõukogu esimehelt **Margus Otsalt**, **Jana Zernantilt** ja **Indrek Otsalt**, ainult ühe liigi vähem said kirja mitmel eelmisel aastal sisemaal enim liike näinud tõrvalased **Olev Merivee** ja **Rein Mikk**, sedapuhku koos **Liisi Joosingu**, **Murel Merivee** ja **Ain Veebeliga**. Kindlasti on teiste seas märkimist väärt ühingu auliikme **Olav Renno** 52 ning Albu tüdrukute **Kairi ja Kerli Pardi** ja **Reet Leidtorpi** ning nende juhendaja **Ester Valdvee** 45 liigiga nimistud.

Lühikokkuvõtte lõpetuseks veelkordne palve tulevikuks: *Birdwatchide* ja teiste taoliste linnuvaatluste kokkuvõtted valmiksivad hoopis kiiremini ja hoopis väiksema vaevaga, kui kõik loendajad püüaksid oma andmed reastada vastavalt linnusüsteemataikale; eeskujuks võib võtta näiteks *Hirundo* 1998. aasta teises numbris ilmunud nimekirja või siis EOÜ enda "Eesti lindude nimestiku", mis igal ühingu liikmel olemas peaks olema. Eriti oluline on see muidugi pikkade liiginimistute puhul.

Sünnipäevatorit söödud, kingitused jagatud

EOÜ sünnipäeva hakati tasapisi tähistama juba talvel, kui välja hõigati joonistusvõistlused, aprilli alul peeti aga maha üle-eestiline õpilaste linnulaulutundmise võistlus. Aprilli keskel sai lähenevat sünnipäeva märkida ka kesk linnuriiki, sest sedapuhku oli traditsiooniline Ülestõusmispühade linnuvaatluski just sellele tähtpäevale pühendatud.

Alates 29. maist said sündmused juba täishoo: alustuseks linnuvõistlus tähtsal linnualal Ropka-lhaste lual, päev hiljem Eesti Posti eritempli kasutus ja kolmel järjestikusel maikuu varahommikul linnulauluõpe linnarahvale Tartus Raadi kalmistul. Viimase kohta tuleb küll kahetsusega öelda, et seda võimalust kasutati hoopis vähem, kui sai loodetud. Ilmselt tikub linnainimene loodusest juba sedavõrd võõrduma, et eelistab lindegi pigem CD-plaadilt kuulata...

3. mail tehti lahti näitus Tartu Ülikooli raamatukogus, kus näha ühingu ajaloost ja tänapäevast kõnelevaid fotosid ja trükiseid, linnu-uurijate töövahendeid, aga ka üht-teist lindude elust-olust. Sama päeva õhtul käidi taas kalmistutel, aga nüüd mitte linde kuulamas, vaid mineviku-kuulsustele tagasi mõtlemas: Raadil puhkab igavest und terve hulk Eesti linnukaitse ja -teaduse heaks rüganud mehi ja naisi. Päev hiljem toimus ülikooli raamatukogus menukas teaduskonverents, kus tänapäevaste uurimistulemuste kõrval heideti pilke ka minevikku ja tulevikku.

5. mai algas üldkoosolekuga ülikooli Vanemuise tänava ringauditooriumis, kus asiste juttude kõrval ei puudunud ka pidulikumad hetked. Nimelt valmistati sünnipäevaks kaunid ühingu laualipud ja neist esimene tosin nimelist määrati tegevustunnustusena ühingu auliikmetele. Koosolekule oli neist saanud tulla neli - **Linda Metsaorg, Ruth Ling, Ilse Rootsmäe ja Olav Renno. Aino Kumari, Endel Edula, Fred Jüssi, Vilju Lilleleht ja Tiit Randla** saavad oma lipu kätte ühingu järgmistel üritustel, välismaal elavatele **Johannes Lepiksaarele, Eduard von Tollile ja Janis Viksnele** viib lipu koju post. Sama päeva õhtul peeti Korp! "Ugala" ruumes maha ühingu pidu, kus üheks tõmbenumbriks kindlasti efektne ühingu logoga tort.

Ja viimane sündmus sünnipäevaürituste pikas kirjus reas oli taas igati linnurahvapärane: pühapäeva varahommikust lõunani oldi laevaretkel Tartust Peipsini ja tagasi. Seitsmekümne reisilise ühispingutused tõid vaatlusnimekirja kokku 89 linnuliiki.

Just laevareisiga ühel ajal oli ETV ekraanil ka ornitoloogiaühingu 80. sünnipäevale pühendatud "Osooni"-saade. 10. mai "Maalehe" vahel ilmus aga neljaküljeline *Linnuleht*, mis vähemalt EOÜ juhatuse ja kontori ühistes unistustes võiks saada ühingu laiemale avalikkusele suunatud regulaarseks väljundiks.

Võistlusi ja konkursse

Taas läks käima "Liige värbab liikmeid"-konkurss. Et juhend on saadetud kõigile EOÜ liikmetele, siis piirdume siinkohal vaid meenutusega, et konkurss viiakse läbi aastal 2001 vahemikus jaanuari lõpust kuni **1. oktoobrini**. Konkursil võetakse arvesse kõik need uued liikmed, kes on 1. oktoobriks liikmemaksu tasunud.

Mullune võistlus oli tublisti tagasihoidlikum kui tunamullune, sest tegime sellele ka märksa vähem reklaami – teade ilmus vaid *Hirundo* veergudel lühiteadete rubriigis ja jäi ehk mõnel asjahuvilisel märkamata. Traditsioonilise auhinna – binokli – võitis **Andres Kalamees**. Just samasugune on peaauhind mängus ka seekord. Mullustest innukamatest värbajatest tuleb esile tõsta veel **Piret ja Asko Lõhmust, Linda Metsaorgu, Maimo Põllut ja Riho Männikut**.

*****

EOÜ ümmargusele sünnipäevale olid ja on pühendatud ka mõned võistlused.

Koos ajakirjaga *Loodus* ja TELO loodusmajaga peeti **7. aprillil** Tallinnas Eesti koolinoorte linnulaulutundmise võistlus. Seda toetas omalt poolt Soome kooliõpetaja **Jouko Tykkyläinen**. Nimelt ilmus *Loodust* välja andva *OÜ Looduskiri* vahendusel mullu Tykkyläineni CD-plaat "Tiivulised solistid", millel on 60 Eestiski elava linna hääled. Autori soovil läheb pool tema honorarist linnutundmise edendamisele Eesti koolilaste seas – ja seda sihti teenis ka kõnealune võistlus.

Pingelises võistluses teisi üsna tuntavalt ületanud kolme võistkonna vahel läks esikoht lõpuks Tartut ja Tartumaad esindanud VI klassi õpilastele **Kris Voogile, Hans Hõrakule ja Madis Lillipuule**. Õige napilt kaotasid Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi ja Rapla Vesiroosi Gümnaasiumi esindused. Tähelepanuväärselt hästi esinesid ka mitme väikese põhikooli triod. Nii olid Albu tüdrukud neljandad-viendid, Koigi neiud kuendid ja Valtu PK piigad seitsmendad-kaheksandad.

Korraldajatele lausa rabavalt osalejaroheks on kujunenud kahes osas toimuv EOÜ 80. aastapäeva joonistusvõistlus. Näiteks postkaardivõistlusele tuli tublisti üle pooletuhande töö! Nii suurt hulka joonistusi ei suutnud sedapuhku eranditult kunstiõpetajaist koosnenud žürii esialgu välja pakutud ajaks – 1. maiks – kuidagi ära hinnata...

Nüüd on kohad jagatud ja auhinnad välja saadetud. Koolieelikutest sai esikoha pilt "Kuldnook pesakastil", autoriks 5-aastane Pärnu tüdruk **Pille-Riin Kõks**. Kuni 16-aastastest – selles klassis oli töid ligi 500! – olid kolm parimat **Karolin Tart** (11 a., Juuru Gümnaasium), **Terje Lambing** (12 a., Luunja Kultuurimaja) ja **Laura Bander** (12 a., Tartu Kivilinna

Gümnaasium). Täiskasvanuist pidas žürii parimaks viljandlase **Hindrik Linnu** töid.

Ornitoloogiaühing pani välja oma eriauhinnad. Aasta linnu kiivitaja ilusaima pildi joonistas 12-aastane Väätsa tüdruk **Kristi Anderson**, järgmise aasta linnu varblase joonistustest valiti välja samuti Väätsa Põhikoolis õppiva **Margit Metsa** töö ja tõetruumate lindude seast **Ave Kongo** (Tartu Loodusmaja), **Kadri Valdma** (Lüllemäe Põhikool) ja **Aleksandra Kolossova** (Mustamäe Laste Loomingu Maja) joonistused.

Nende ridade kirjutamise aegu on käimas must-valgete linnujoonistuste hindamine; kokkuvõtted tahame teada anda EOÜ suvepäeval 7.-8. juulil.

Kroonikat kirjutas *Toomas Jüriado*

EOÜ JUHATUSES...

Juhatus koosseisus Jaanus Elts, Andres Kalamees ja Leho Luigujõe on 2001. a. jaanuarist maini pidanud koosolekuid kuuel korral. Selle aja jooksul on arutlusel olnud järgmised päevakorrapunktid:

- nõukogu ja juhatuse tööjaotus;
- suvepäevad 2001;
- EOÜ juubel;
- LIFE'i projektitaotlus;
- Eesti-Soome ornitoloogide päevad;
- ühingu kodulehega seonduv;
- "Maalehe" lisa nn. *Linnulehe* sisu;
- liikmete kirjad palvega vähendada liikmemaksu.

Jaanus Elts

EOÜ KROONIKA

Konverentsimuljeid Tatarstanist

29.01–3.02.2001 toimus Tatarstani Vabariigi pealinnas Kaasanis XI Rahvusvaheline Ornitoloogiakonverents teemal “Lindude uurimise ning kaitse aktuaalsed probleemid Ida-Euroopas ja Põhja-Aasias”. Osalejaid kogunes üle 350 – peamiselt Vene Föderatsioonist, aga ka enamikust teistest endistest liiduvabariikidest, Bulgaariast, Hollandist ja Saksamaalt. Ettekannete teese saabus enam kui 500, need kõik avaldati mahukas kogumikus.

Konverentsi korraldasid peamiselt Tatarstani riiklikud struktuurid ja Venemaa Lindude Kaitse Liit (*Союз охраны птиц России*). Kui viimatimainitu tegeleb *BirdLife Internationali* partnerina eelkõige linnukaitse populariseerimisega, siis konverentsi ajal taasloodi vastukaaluks teadusliku suunitlusega Menzbiri Ornitoloogiaühing (*Мензбирское Орнитологическое Общество*).

Konverentsi teemaatika oli väga lai, hõlmates kõiki ornitoloogia valdkondi lindude levikust evolutsiooni ja füsioloogiani. Käsitleti ka seiret, *IBA*-de moodustamist ja teisi linnukaitsetelisi küsimusi. Venemaal ja selle mõjusfääri riikides on ornitoloogia tänased probleemid üldjoontes samad, mis meil 5-6 aastat tagasi, st. pole suudetud häälestuda uutele sotsiaalsetele tingimustele. Sealse linnuteaduse tasemele näivad negatiivset mõju avaldavat vähesed sidemed lääneriikidega, vastuolud põlvkondade vahel ning mitmete juhtivate ornitoloogide lahkumine välismaale.

Eestit esindasid konverentsil allakirjutanud ja J. Šergalin. Meie osalushuvi tulenes soovist taastada NSV Liidu lagunemise järel katkenud sidemed mitmete aktiivselt tegutsevate ornitoloogiakoolkondadega. Samuti on ilmne, et haruldaste idapoolse levikuga liikide (nt. suur-konnakotka) uurimisel tuleb teha koostööd Venemaa, Valgevene jt. riikide spetsialistidega.

Urmas Sellis, Ülo Väli & Raivo Mänd

Jaanus Elts "Vaatileme linde". Valgus, Tallinn, 2001. 125 lk.

Saadaval raamatupoodides ja Eesti Ornitoloogiaühingu kontoris

Peeaeagu 40-aastase vaheaja järel on eesti keeles ilmunud taas kokkuvõtlik raamat linnuvaatlemise algtõdede kohta. Ornitoloogiaühingu direktorina teab autor Jaanus Elts hästi, kui palju ja missuguseid küsimusi linnuhuvilised, eriti just algajad, iga päev ühingu kontorist küsivad, ning küllap ongi raamatu üheks eesmärgiks võimaldada vajalike vastuste leidmist ka omal käel. Olgu kohe öeldud, et väga paljude küsimuste osas saab see eesmärk täidetud.

Raamat koosneb kaheteistkümnest suuremast peatükist, millest kaks esimest on informatiivsed (ornitoloogia ajalugu ja harrastuse roll selles) ning ülejäänud annavad nõu lindude vaatlemise (vaatlusvahendid, lindude ja nende pesade või munade kirjeldamine ja mõõtmine, lindude vanuse määramine, vaatlusaegse ilmastiku kirjeldamine, lindude märgistamine ja taasleidudest teatamine), lihtsate kaitseabinõude (hüljatud linnupoegade kohtlemine, lisa söötmine, pesakastide meisterdamine) ning tõsisema uurimise esimeste sammude kohta. Kui üksikud konarused välja arvata, on raamatu stiil jutustav ja ladus, mõne rangete põhimõtetega lugeja jaoks vahest liigagi kõnekeelne. Teisalt aitavad vaimukad, kohati absurdini teravdatud näited hoida lugeja huvi muidu üsna igavate ja tehniliste teemade käsitlemisel. Meetoodiliste nüansside üle arutlemisest kumab läbi autori välitöökogemus, mida tugevdab sage mina-vormi kasutamine. Sõna otseses mõttes suurendavad teose värvikust ka Ivar Ojaste värvifotod.

Mind isiklikult häiris raamatu heade külgede kõrval siiski kaks asjaolu. Esiteks selgesti joonistuv põhimõte, et linnuvaatlusi tehakse peamiselt vaid **enda** tarbeks. Kui välja arvata lindude märgistamist käsitlev osa, ei leidu peaaegu mingeid vihjeid, et keegi veel võiks linnuhuvilise poolt kogutud tähelepanekuid vajalikuks pidada. Tegelikult on harrastajate panus ornitoloogia mõnede harude arengus suurt rolli mänginud ning nende kaasamiseks on ka Eestis käimas terve rida (rahva)ornitoloogilisi projekte või tavasid. Reeglina kipuvad just sedasorti projektid andma terviku jaoks kõige enam. Kui näiteks linnupesade kirjeldamisele pühendab autor mitmeid lehekülgi, siis pesakaardi olemasolu pole isegi mainitud. Eessõnas märgitakse, et linnuhuvilised liituvad Eesti Ornitoloogiaühinguga, aga miks ja mislaadi organisatsiooniga on üldse tegu?

Samuti võiks nuriseda pooleleheküljelise kasutatud ja soovitatava kirjanduse nimestiku üle. Vaevalt tahab autor algajale linnuhuvilisele soovitada võõrkeelseid hiid-merikotkaste või kajakate käitumise alaseid artikleid ning ühtse nimestiku puhul pole sugugi selge, mida vajalikku just ühest või teisest teosest tasuks uurida. Soovitada võinuks pigem erinevate välimeetodite kohta kirjutatud tähtteoseid (nt. Bibby et al. 1992: *Bird census techniques*), informatiivseid käsiraamatuid (nt. Ehrlich et al. 1994: *The birdwatcher's handbook*), ennekõike aga asjakohaseid **eestikeelseid** täpsemaid juhiseid. Viimaseid on (vastupidiselt raamatust jäävale muljele) ilmunud üsna ohtrasti nii Eesti Looduse (mõned ka Hirundo) veergudel, osadena raamatutes kui ka eraldi väljaannetena.

Kokkuvõttes võib Jaanus Eltsi raamatut algajale linnuvaatlejale oskuste omandamiseks siiski julgesti soovitada. Ja – mis seal salata – hoolimata tosinast harrastus- või "päris"ornitoloogina veedetud aastast, sai sealt väärtuslikke tähelepanekuid ka allakirjutanu.

Asko Lõhmus

Tähtsad linnualad Eestis ja Euroopas

BirdLife Internationali tähtsate linnualade (*Important Bird Area, IBA*) programm on ülemaailmne ettevõtmine, mille eesmärk on määratleda ning kaitse alla võtta maailma linnustiku mitmekesisuse säilitamiseks vajalike võtmealade võrgustik. Määratluse kohaselt on *IBA* looduses ligikaudu piiritletav ala – näiteks järv, raba, rannikulõik, mereosa –, mis paistab silma lindude liigi- või isendirohkusega pesitsus-, rände-, talvitus- või sulgimisajal.

2000. aasta oli *BirdLife Internationali* ja EOÜ *IBA*-projektide jaoks erakordne – trükitis ilmus tervelt kolm raamatut: "Tähtsad linnualad Euroopas", "Läänemere tähtsad linnualad" ning "Tähtsad linnualad Eestis". Kui neist esimene oli *BirdLife Internationali* liikmeskonna ühise pikaajalise töö vilil, siis teine valmis Läänemere regiooni riikide ühistööna ning kolmas peamiselt kodumaiste linnuhuviliste ja ornitoloogide aastatepikkuse koostöö tulemusena. Kõiki allnimetatud väljaandeid saab osta EOÜ kontorist (neist esimest väga piiratud koguses).

Heath, M. F. & Evans, M. I., eds. (2000). Important Bird Areas in Europe. Priority sites for conservation, 2 vols. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife International Series No. 8).

See mahukas kaheosaline (Põhja- ja Lõuna-Euroopa) kokkuvõte annab ülevaate 3619 *IBA*-st kogu Euroopas (51 riigis või autonoomses regioonis). Vahendades täiendatud ning parandatud informatsiooni alade kohta, mis olid *IBA*-dena klassifitseeritud juba varem ning andmeid tervelt 1200 uue ala kohta (kokku 931 700 km²), aitab see raamat määratleda Euroopas alad, kus vajadus aktiivseks linnukaitseks on kõige suurem. Iga ala puhul esitatakse rikkalikult materjali olulisemate liikide ja nende arvukuse, elupaikade, maakasutuse, kaitsestaatuse ja ohustatuse kohta. Muuhulgas on käsitletud ka 43 *IBA* Eestist (koostajad M. Ots ja A. Kalamees).

Skov, H., Vaitkus, G., Flensted, K.N., Grishanov, G., Kalamees, A., Kondratyev, A., Leivo, M., Luigujõe, L., Mayr, C., Rasmussen, J.F., Raudonikis, L., Scheller, W., Sidlo, P.O., Stipnicé, A., Struwe-Juhl, B. & Welander, B. (2000). Inventory of coastal and marine Important Bird Areas in the Baltic Sea. BirdLife International, Cambridge.

See inventuur täiendab kolme varasemat¹ Läänemere ranniku ja mere *IBA*-de osas. Käesolev raamat ilmus mitmete Läänemere riikide ühisprojekti tulemusena ning annab ülevaate 175 ranniku ja avamere *IBA*-st Eestis (32 ala, Lätis (7),

¹ Durinck, J., Skov, H., Jensen, F.P. & Pihl, S. 1994: Important marine areas for wintering birds in the Baltic Sea. Copenhagen: Ornis Consult (report on European Commission DG XI research contract no. 224/90-09-01) — Grimmet, R. F. A. & Jones, T. A. 1989: Important Bird Areas in Europe. Cambridge, UK: International Council for Bird Preservation (Techn. Publ. 9). — Heath, M. F. & Evans, M. I. (eds.) 2000: Important Bird Areas in Europe. Priority sites for conservation, 2 vols. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife International Series No. 8).

Leedus (5), Soomes (31), Rootsis (35), Taanis (26), Saksamaal (19), Poolas (9) ja Venemaal (11). Käsitlemist leiavad erinevad biogeograafilised subregioonid ja suuremad elupaigatüübid Läänemeres koos sealsete IBA-dega. Raamatu eesmärgiks on pakkuda uusimat informatsiooni Läänemere ümbruse riikidele olulisimatest linnualadest nimetatud regioonis, mis võimaldab tulevikus paremini planeerida ning kooskõlastada keskkonna- ja looduskaitset koostööd. Loodetavasti aitavad inventuuris kasutatud kriteeriumid ja geoinfosüsteemil põhinev meetodika luua aluse üldtunnustatud meetodite ja kriteeriumide süsteemile mere- ja ranniku-IBAd määratlemiseks ja täpsemaks piiritlemiseks.

Kalamees, A., koost. (2000). Tähtsad linnualad Eestis. Eesti Loodusfoto, Tartu, 114 lk.

Eestis on 1. jaanuari 2000 seisuga 53 tähtsat linnuala kogupindalaga 731 161 ha, millest 69 % moodustab meri ning 31% (229 213 ha, s. o. 5,1 % Eesti territooriumist) maismaa koos siseveekogudega. Raamatus antakse ülevaade tähtsate linnualade projekti ajaloost Eestis, linnukaitsest Eestis ja mujal, tähtsate linnualade valiku kategooriatest ja kriteeriumidest. Eesti tähtsaid linnualasid tutvustavas üldosas on analüüsitud alade ornitoloogilist tähtsust, elupaiku, alasid mõjutavaid tegureid ning kaitsestaatust. Iga IBA kohta on esitatud asukohakaart koos kirjeldusega ala, selle linnustiku, kaitstuse, elupaikade, maakasutuse ja ohtude kohta.

Andres Kalamees

Tutkad tahavad loendamist!

Eelmine rahvusvaheline tutkaste loendus toimus 1997. ja 1998. aasta kevadel. Selle käigus loendati 112 paigas kokku üle 50 000 tutka. Loenduse organiseerijaks on rahvusvaheline kurvitsaliste uurimisgrupp (*Wader Study Group*). 2001. a. kevadel korrati seda loendust, eesmärgiga saada korralik ülevaade tutka rändest Euroopas, tema kogunemispäikadest, aga ka rändestrategiast. Eelmine projektiperiood näitas, et eri sugupooltel on erinevad nii rände aeg kui ka rände teekond.

Aastal 2001 püüti loendustega katta kõik olulisemad rändepeatuspaigad Euroopas, Aafrikas ja Lähis-Idas. Käesoleva aasta algul märgistasid mitu ekspeditsiooni tutkaid ka nende talvitusaaladel. Selleks värviti lindude valged sulepartiid sõltuvalt püügikohast kas kollasteks või roosadeks. Uurijate väitel peaksid sellised "kaunistatud" linnud eriti hõlpsalt olema märgatavad lennus.

Tutkaid on kergem loendada koondumiskohtades, kuhu nad jäävad ööseks. Sellised paigad on aga tihti inimesele linde häirimata (mida kindlasti ei tohi teha!) raskesti ligipääsetavad, nii et kergem on loendada toitumisaaladel. Vaatlustel tuleks peale lindude arvu kirja panna ka eri sugupoolte suhe, ehk siis teisisõnu märkida üles, mitu isas- ja mitu emaslindu salgas oli. Kui mingil alal tegutseb mitu tutkasalka, tuleks eelmainitud ülestähendused teha iga salga kohta eraldi. Oluline on vaatluskoha täpne esitamine, sest seal tuleks koguda mõningat infot ka kasutatud elupaiga kohta.

OMA SELLEKEVADISTEST TUTKAVAATLUSTEST PALUME TEADA ANDA ÜHINGU KONTORISSE, KUS ANDMED KOONDATAKSE JA VÕÖRKEELDE PANNAKSE.

Jaanus Elts